

DAGENS FRÅGOR

Ryskt vapenskrammel

Den utrikespolitiska bilden präglas sedan några månader tillbaka av en rysk propagandaoffensiv i det förstuckna krigshotets tecken. Bulganins brev till Norge och Danmark har ackompanjerats av hotfulla uttalanden i rysk radio och press riktade till flertalet länder i Västeuropa. Huvudtemat är genomgående hotet att vid krig sätta in vätebomber mot västmakternas baser i de västeuropeiska randstaterna — med därtill knutna vidlyftiga utläggningar om de förödande följderna för civilbefolkningen i dessa länder.

Denna stort upplagda skrämrelaktion till vilken Krustchov nyligen givit sitt karakteristiska bidrag, skiljer sig så till den grad från tidigare taktik och tonfall att det knappast kan vara fråga om en mera temporär utvikning från den tidigare generallinjen.

En hypotes bland andra är att propagandaoffensiven har sitt upphov i en rysk felbedömning av orsakerna till den engelsk-franska reträtten från Suez. I Moskva skulle man ha föreställt sig att Bulganins hot om atombombardemang med robotar av London och Paris hade avgörande betydelse. Ett dylikt misstag av typen post hoc ergo propter hoc kan ha ingett de ryska härskarna uppfattningen att hot om våld lönar sig — just nu. Detta måste i så fall ha varit ägnat att i hög grad stärka Molotovs position — själv en ivrig förkämpe för de hårda metoderna från Stalins tid. Shepilovs fall och hans ersättande med Molotovs lär-

junge Gromyko är i varje fall ett betydelsefullt yttre vittnesbörd om bakgrunden till den ryska ledningens nya politik.

Att England och Frankrike hade helt andra motiv till Suezaktionens avbrytande är fullt klart — utom i Moskva. Där gör man sig tydligen förhoppningar om att den inre sammanhållningen i NATO-länderna skall kunna brytas ner genom vapenskrammel. Härvid begår man ett ännu större misstag. Den norska regeringens värdiga och fasta svar på Bulganins brev visar att Norge inte tänker låta sig skrämmas. Reaktionen i de andra av den ryska offensiven berörda länderna är lika entydig. Tio års ryskt tryck har svetsat samman NATO-länderna i en gemenskap, som utgör den enda säkra grundvalen för dessa länders räddning undan den sovjetiska imperialismens gripklor. Man vet var den verkliga faran ligger. Man vet också att undfallenhet eller timiditet i umgänget med Sovjet ögonblickligen uppfattas som tecken på svaghet och hänsynslöst utnyttjas till det yttersta.

Ur svensk synpunkt är det därför anledning att med stor tillfredsställelse notera, att Kremls försök att i sina »spionnoter» upprätta ett slags balansräkning med Sverige, avvisades med sådan bestämdhet i den svenska svarsnoten. Kraften och skärpan i denna not bör ha gjort klart för ryssarna att nya falska beskyllningar bara kan leda till en ytterligare försämring av relationerna mellan Sverige och Sovjet.

Rationaliseringar inom försvaret

Den 21 mars beslöt försvarsberedningen att ge Överbefälhavaren ett nytt utredningsuppdrag. Härvid skulle principerna i Överbefälhavarens riktlinjer av 1954 och målsättningen för vårt försvar i allt väsentligt alltför gälla, dock med ett betydelsefullt undantag. Den nya utredningen skulle räkna med kostnadsramar, som med 5 resp. 10 % understiger den i 1954 års förslag tilllämpade. Uppdraget är minst sagt komplicerat. I praktiken innebär det en anvisning att framtaga *samma* försvareffekt men till 95 resp. 90 % av den beräknade kostnaden!

Trots den svåra förutsättningen kommer utredningsmännen emellertid säkerligen att göra allt för att inom de angivna kostnadsramarna få fram största och bästa möjliga resurser för att så långt möjligt uppfylla målsättningen att försvara hela landet mot alla former av krigföring. Att ytterligare rationalisera försvarets fredsorganisationer är därvid en av de möjligheter till ökad effekt till samma eller minskad kostnad, som givetvis kommer att prövas.

Statlig och privat inställning till rationaliseringar har i praktiken ofta visat sig helt olika. För den private företagaren exempelvis gäller det väl i regel främst att genom rationalisering öka effekten utan att kostnaderna härför behöver ökas. Staten synes däremot tyvärr och ofta lida av den missuppfattningen att det primära är att — utan tanke på effekten — minska kostnaderna.

Inom försvaret får rationaliseringsförslag i allmänhet följande utseende. Genom utvecklingens gång framkommer krav på nödvändiga förbättringar eller utvidgningar inom ett visst verksamhetsområde. Möjligheterna att få dessa tillgodosedda genom ökning i anslag, ny tillsatta befattningshavare

osv. har i regel visat sig ytterligt små. Man överser då det organisationsområde, som problemet berör. Man konstaterar att det eller det, i och för sig önskvärt, dock är mindre nödvändigt än det nytillkomna. Och förslaget blir att — om än med påtagliga nackdelar — avstå från det mindre nödvändiga för att frigöra medel, personal osv. till det som absolut nödvändigt bedömda. Ofta har därvid jämväl en besparing åstadkommits. Hela vinsten av reduceringen har icke behövt utnyttjas för den nya verksamheten.

Men hur behandlar statsmakterna nu dylika rationaliseringsförslag? I många, alltför många fall har man tagit »stryknings»-förslaget men icke medgivit »tilläggs»- eller »utbyggnads»-förslaget. Det senaste exemplet på detta har vi i avlöningspropositionen till årets riksdag. I denna upptas bl. a. vissa personalfrågor i samband med dels K 3:s reducering från regemente till bataljon, dels de organisationsminskningar som uppnås i anslutning till den s. k. I 8-kedjan. Ett av de militära myndigheternas grundmotiv för dessa rationaliseringar var att frigöra personalbeställningar för nya behov som till följd av utvecklingen framkommit. Som ett exempel bland många sådana nya behov kan tjäna militärbefälsstaberna. Genom 1956 års riksdagsbeslut att endast *en* militärterritoriell indelning av riket skall finnas, nämligen i militärområden, har militärbefälen fått ökade arbetsuppgifter. Militärbefälhavarna utövar sålunda ledningen av det territoriella försvaret, även i vad rör marinens och flygvapnets baser och svarar för samverkan med det civila försvaret. De skall samordna verksamheten avseende transporter, reparationstjänst, sjukvård, livsmedelsförsörjning osv. för det *totala* försvaret. Härför krävs mer kvalificerad personal i militärbefälsstaberna.

Till följd av statsmakternas stora

återhållsamhet har det icke bedömts möjligt att täcka dessa behov genom nytillkommande personalbeställningar. I stället skulle de enligt ovan frigjorda utnyttjas. I propositionen föreslås emellertid flertalet till indragning och motiveringarna för omfördelning lämnas utan avseende!

Det måtte vara kärt småländskt virke i våra generaler och generaldirektörer eftersom — trots detta av statsmakterna så ofta tillämpade negativa system — alltför rationaliseringsförslag framläggas. Säkerligen skulle emellertid ämbetsverkens lust till rationaliseringsåtgärder märkbart tilltaga, om statsmakternas inställning vore en annan.

Av alldeles särskild vikt är att regeringens och riksdagens inställning till militära rationaliseringsförslag blir en helt annan och mer positiv när de utredningsresultat skall behandlas, som så småningom kommer att presenteras på grund av det nya utredningsuppdraget. I annat fall kan man befara att resultatet av det framlagda förslaget blir totalt snedvridet.

Österrike inför presidentvalet

Man kan med rätta påstå att Österrike — beläget alldeles intill järnridån — förblivit trogen sin under tidig medeltid grundade tradition som den västerländska kulturens försvarare. Neutraliteten som till en början betraktades som ett pris som måste betalas för den äntligen uppnådda friheten i samband med statsfördraget 1955, visade sig då den genomfördes av detta tappra och kloka folk vara ett utomordentligt medel att låta den västerländska frihetens fackla lysa långt in i folkdemokratierna.

Den värme med vilken Österrike — det officiella Österrike och alla delar av dess befolkning — mottog de från den ungerska folkdemokratiens välsig-

nelser flyende ungrarna efter revolten, är allt för väl känd för att man skulle behöva erinra om den. Icke desto mindre får man komma ihåg hur detta land, som själv ännu icke hunnit riktigt hämta sig efter krigets och ockupationens ekonomiska påfrestningar, fick ge asyl åt de inströmmade flykting-skarorna utan åtskillnad mellan gamla eller unga, friska eller sjuka, medan andra mycket rikare länder vid urvalet av flyktingkontingenten framförallt tog personer i sådana yrkesgrupper, för vilka man hade största efterfrågan på den egna arbetsmarknaden, men däremot förbigick gamla och sjuka och föräldralösa barn. — Österrike nöjde sig dock icke med endast humanitär verksamhet utan försökte även direkt hävda sitt grannlands politiska intressen, först genom en appell till Sovjetunionen att göra slut på blodsutgjutelsen, sedan genom en annan appell åt samma håll att bevilja åt Ungern samma neutralitet som Österrike själv åtnjuter.

Vad särskilt Österrikes uppträdande på världspolitikens plan beträffar, kunde man helt nyligen i Neue Zürcher Zeitung under rubriken »Österrikes debut i FN. En neutral nations roll i världsorganisationen» läsa bl. a. följande:

»De som hade förutsett att Österrike alltid skulle hålla sig så långt i bakgrunden som möjligt och praktisera röstnedläggning, fick snart revidera sin uppfattning. Utrikesminister Figl, som var den förste som använde tyska språket från FN:s talarstol, talade två gånger inför generalförsamlingen ... Han betonade, att hans land icke var ideologiskt bundet genom sin förpliktelse till militär neutralitet ... I stort sett kunde det fastslås, att Österrike icke gick så långt som Finland som undvek — och förmodligen också måste undvika — varje ställningstagande som ryssarna inte fann önsk-

värt. Hans hållning liknade snarare Sveriges. Man kan t. o. m. påstå att förhållandet till Sovjetunionen inte utgjorde det största bekymret för Österrike, ty Österrike bekänner sig öppet som medlem av den fria, icke kommunistiska västliga världen, utan snarare förhållandet till de mot varandra stående grupperna inom den fria världen — Väst-Europa och afroasiaterna ...»

Det fanns vissa ressentiment mellan Wien och Bonn till följd av å ena sidan den i Tysklands namn utövade nazistiska terrorn och å andra sidan det faktum, att det lilla Österrike lyckats med att odelat vinna sin frihet vilket det större och starkare Tyskland ännu i dag inte har lyckats med. Detta ressentiment har dock mer och mer försvunnit sedan den västtyske utrikesministern von Brentanos Wien-besök hösten 1955, som innebar det första officiella beseglandet av den förnyade vänskapen mellan dessa två stater vilka genom århundraden sammanbundits av en gemensam historia. Vid förbundskansler Adenauers planerade besök i Wien som svarsvisit på hans österrikiske kollega Raabs besök i Bonn förra hösten kommer, enligt vad man kan förutse, redan full enighet att föreligga angående frågan om den »tyska egendomen». Denna fråga försökte ryssarna vid statsfördragets slutande 1955 kasta in som stridsäpple mellan Österrike och Tyskland.

Österrike bemödar sig så långt som möjligt om att tillvarata den tyska befolkningens trygghet i Syd-Tyrolen i dess nationella egenart gentemot Italien, enligt innebörden i den s. k. Gruber-De Gasperi överenskommelsen av 1946. Därvid måste Österrike — just i egenskap av väststat — dock ta hänsyn till att Italien i jämförelse med Österrike ändå är av större betydelse för den västerländska gemenskapen.

Naturligtvis har Österrikes ekonomiska återhämtning under de senaste åren endast varit möjligt genom Marshallhjälpen och genom utnyttjandet av den allmänt gynnsamma konjunkturen i västerlandet. Men för den skull är — enligt allmän uppfattning — det österrikiska ekonomiska undret knappast mindre än det västtyska och Österrikes finansminister Kamitz står i fråga om skicklig och energisk skatte- och penningpolitik icke den västtyske ekonomiministern Erhard efter.

Den utomordentliga stabiliteten i det österrikiska regeringssystemet, som garanteras av den sedan mer än ett årtionde bestående koalitionen mellan det borgerliga, övervägande katolskt ledda men dock icke klerikala, österrikiska folkpartiet — ÖVP — och socialdemokraterna, har skapat de inrikespolitiska förutsättningarna för den gynnsamma ekonomiska utvecklingen. — Båda koalitionspartierna tillsammans innehar inte mindre än 156 mandat av parlamentets — nationalrådets — 165. Dock har ÖVP sedan valen i maj förra året med 82 mandat en klar övervikt över socialdemokraternas 74 (ställningen förut 74: 73). De senare har måst dämpa sin socialiseringsiver. Inom de förstatligade näringsgrenarna, som skapades efter krigsslutet har de t. o. m. fått gå med på tämligen omfattande avvecklingar i riktning mot vad som här i Sverige kallas »egendomsägande demokrati».

Dessa motsättningar ligger också bakom vid tävlan om posten som förbundsresident som väljes den 5 maj. Avgörandet sker genom direkt val, Socialdemokraterna försöker göra gällande att det för bevarandet av jämviktsförhållandet mellan de båda koalitionspartierna är nödvändigt att den nye presidenten kommer ur deras led, eftersom sedan 1945 regeringens

ledning oavbrutet legat i ÖVP's händer. De hävdar dessutom, att vicekanslern Adolf *Schärf* som en politiskt tränad man, deras egen kandidat och ledare under många år, skulle kunna främja den lugna demokratiska utvecklingen mycket bättre än t. ex. kirurgen och kräftforskaren prof. Wolfgang *Denk* på presidentposten. Dennes kandidatur framföres gemensamt av de båda borgerliga partierna, ÖVP och det lilla österrikiska Frihetspartiet, men han har hittills inte deltagit i det aktiva politiska livet. — Å den borgerliga sidan hävdar man som motargument, att avpolitiseringen, som uppfattats som innebörden av förra årets parlamentsval, borde utsträckas just till det högsta ämbetet i staten.

Kommunisterna har rekommenderat sina väljare att rösta på dr *Schärf*. Det återstår att se om denna stödjeaktion kommer att främja hans val eller om det tvärtom kommer att visa sig vara diskrediterande för en personligen säkerligen oklanderlig demokrat. — Kommunisterna som förut hade 4 och tidvis t. o. m. 5 mandat, har nu endast 3 kvar och i samband med händelserna i Ungern har de krympt ytterligare till en allmänt föraktad politisk sekt.

Bidragen till studieförbunden

De tretton av staten erkända studieförbunden har under de sista två decennierna kraftigt utvidgat sin verksamhet. Skolöverstyrelsens anslagsäskanden och Samverkande Studieförbundens studiecirkelstatistik ger klart besked om folkbildningsorganisationernas snabba frammarsch. Siffermaterial finns tillgängligt först från studieåret 1936-37, då studieförbunden redovisar 11 647 studiecirklar med 140 764 deltagare. 1955 redovisade studieförbunden 45 609 studiecirklar med 494 344 deltagare. Frammarschen

är som synes imponerande och ger ett begrepp om studieförbundens växande betydelse inom folkbildningsområdet. För sin verksamhet erhåller studieförbunden statsbidrag, kommunalbidrag samt bidrag från anslutna organisationer. Statens bidrag till verksamheten sker i form av ett generellt bidrag till studiecirkeln läraromkostnad samt för viss materiel. Då bidraget är konstruerat så att högst 50 % av de faktiskt utgående lärarlönerna och materialkostnaderna kan täckas med hjälp av det statliga bidraget får studiecirkeln själv finna former för finansiering av dessa ytterligare omkostnader. De kommunala bidragen, som är av två slag, dels primärkommunens bidrag och dels landstingens bidrag, används i första hand för att täcka de lokala studieorganisationernas administrativa kostnader. De anslutna organisationernas bidrag är högst varierande beroende på de olika organisationernas avtal med sin studieorganisation. Oftast utgår bidraget i form av en avgift per medlem inom de olika anslutna organisationerna. Där studiecirkelverksamheten bedrivs i första hand genom lokala studieorganisationer betyder deltagarnas avgifter avsevärt mest för att få debet och kredit att gå ihop. Med hänsyn till den här redovisade ökningen av verksamheten bör man kunna ansluta sig till tanken om att statens stöd till folkbildningsorganisationerna är och skall vara ett stimulansbidrag, som utgår generellt oberoende av vilka huvudmän som är studieförbundens medlemmar. Som huvudmän för folkbildningsorganisationen fungerar olika folkrörelser. Bland de tretton studieförbunden kan man peka på fyra stycken, som har en politisk anknytning. Arbetarnas Bildningsförbund (ABF), Svenska Landsbygdens Studieförbund (SLS), Liberala Studieförbunden (LiS), Studieförbundet Medborgarskolan (SFM).

Nykterhetsrörelsernas studieförbund är IOGT och NTO, vilka har samma beteckningar som sina moderorganisationer. Av de övriga studieförbunden är det SKS som representerar kyrkligt bildningssträvande och TBV, som representerar tjänstemännens bildningssträvande. Vid sidan av de Samverkande Bildningsförbunden står Folkuniversitetet med sina underorganisationer främst i universitetsstäderna. När det gäller stöd till dessa bildningsorganisationer är det givet, att speciellt de fyra studieförbund, som representerar politiska medlemsorganisationer lättare kan bevaka anslagsgivningen från kommunerna. Tyvärr finns det också på detta område en tendens till favorisering av visst studieförbunds verksamhet. Exempelen är mångfaldiga på hur socialdemokraterna i olika kommuner favoriserar Arbetarnas Bildningsförbund genom sin majoritetsställning i kommunalförsamlingar. Senast har frågan varit aktuell i Sundbyberg, där stadsfullmäktige beviljade 25 000:- till ABF, medan man sade nej till betydligt mindre belopp för Medborgarskolans nystartade lokalavdelning. Som jämförelse kan nämnas, att ABF i Sundbyberg föregående år redovisade 125 studiecirkclar medan Medborgarskolan under samma tid redovisade 25 studiecirkclar. I Stockholm, för att ta ett annat exempel, lämnades bidrag från kommunens sida till folkbildningsorganisationerna före 1950 på tämligen lösa grunder.

Efter det borgerliga maktövertagandet i Stockholms stadshus skapades för första gången regler för hur bidragen skulle utgå. Trots detta har bidragsgivningen i Stockholms stad kommit att favorisera speciellt Arbetarnas Bildningsförbund, vilket sammanhänger med det bristande intresse, som kan spåras från stadsfullmäktige. Det finns för närvarande ingen anledning

att söka skapa generella regler för hela landet, då detta snabbt skulle kunna leda till en sämre anpassning av folkbildningsarbetet till de olika kommunernas speciella behov. På sina håll har de politiska organisationernas medlemmar icke i tillräcklig grad uppmärksammat sin egen studieorganisation. Inom Högerens organisationer har en påtaglig förbättring skett i förhållandet mellan medlemmarna och Medborgarskolan. En förhoppning är emellertid, att högerpartiets förtroendemän får klart för sig att Studieförbundet Medborgarskolan är en del av Högerens organisationer, en del, som behöver speciellt förtroendemännens hjälp för att råda bot mot det många gånger uppenbara missförhållande, som råder vid anslagsgivning till folkbildningsorganisationer. Önskemålet är icke att öka kommunernas utgifter. Istället bör kommunerna lära sig att behandla alla parter lika, så att en konkurrens mellan studieförbunden kan ske på lika villkor.

Skolungdom och självstyre

Den hetsiga diskussionen om enhetskola och fem- eller treårig realskola i all ära, men det finns skolproblem, som kvarstår, även sedan man löst dessa och liknande spørsmål. Till dem hör frågan om lärjungarnas självstyre i våra högre skolor, som sedan ett årtionde räknas till den pedagogiska debattens stående ämnen. Det ungdomliga förbund, som tecknar sig Sveriges Elevers Centralorganisation (SECO), bildat 1954, och som väl blivit känt för en större allmänhet senast i samband med kritiken av morgonbönerna, utkom i fjol med ett betänkande om intensifiering av självstyrelseverksamheten bland äldre elever. Aktstycket har varit utsänt på remiss till många myndigheter, givetvis även läroverkens

kollegier, men synes ännu ej ha lett till något resultat. Ärendet vilar alltså, men under tiden kan det kanske vara motiverat att fråga: Vilken är bakgrunden för elevkraven och vad går de ut på? Är de berättigade? Bör de stödjas?

En viss form av självstyrelse har sedan gammalt funnits i svenska skolor. Vi finner den i ordningsmannainstitutionen. För att upprätthålla ordningen i klassen och uppträda som talesmän för denna utses en eller två ordningsmän i varje klassavdelning. Det finns ingen bestämd praxis för val av dessa, men vanligtvis torde klasskamraterna nominera dem. Vida utöver detta går det gamla systemet i Skara. De högsta ringarna väljer en talman och en vice talman, som företräder skolan inför rektor, eforus och andra myndigheter. Talmannen kan i viktigare frågor samråda med äldre elever men lär vara utrustad med stora personliga befogenheter. Rektor har intet inflytande på valet. De kvinnliga gymnasisterna saknar rösträtt — vilket helt naturligt blivit en stridsfråga.

I engelska skolor finns s. k. prefekter med en överprefekt i spetsen. De uppges ha stor auktoritet i disciplinära ting och har även ofta rätt att utdela kroppsliga bestraffningar. Prefekterna utses genom rektors eller klassföreståndarens personliga val, och det är alltså inte tal om någon självstyrelse i strängt demokratisk mening. Elevorganisationerna i USA har stort inflytande, men en otäck pennalism lär frodas ganska ohöljt.

De elevråd, som numera existerar i de flesta svenska läroverk, leder i huvudsak sitt ursprung tillbaka till 1930-talets början. Tyvärr blev denna första egentliga elevsjelvstyrelse i vårt land alltför starkt förankrad vid skolans ordningsverksamhet. Man tänkte sig elevrådet närmast som endast en disciplinnämnd, och det blev på sina håll ganska förödande. Elevernas intresse

slocknade. Man hade velat ha större uppgifter.

Detta konstaterade 1946 års skolkommission och menade, att det borde kunna bli bättre, om lärjungarna finge ett betydande medinflytande på skolans sociala liv, på utformningen och tillämpningen av ordningsföreskrifterna, ja på uppläggningsen av hela skolarbetet. Lämpligt vore, att elevrådet finge avge yttranden om sådana förseelser, som skulle behandlas i lärarkollegiet. Försök skulle kanske t. o. m., tänkte man sig, kunna göras med att låta elevrådet företrädas med två representanter vid vissa kollegiesammanträden.

Skolöverstyrelsen hade inte mycket att anföra mot skolkommissionens synpunkter på självstyrelseproblemet. Ett tiotal skolor hade dessförinnan yttrat sig, och de flesta hade ställt sig positiva till självstyrelsens idé. Ett läroverk manade dock till stor försiktighet i frågan om att låta eleverna deltaga i utformandet av skolans regler. Lika så avvisade man tanken att släppa in dem i det allra heligaste, kollegiet.

Vad säger nu ungdomarna själva? Man betonar självstyrelsens betydelse för karaktärsdanningen och ungdomens inordning i det demokratiska samhället. Det är viktigt, att särskilt gymnasierna får lära sig att ta ansvar och i möjligaste mån stå på egna ben. Läroverkseleverna visar en skrämmande brist på mognad i frågor, som icke är av kunskapsmässig natur. Detta framträder särskilt, förmenar man, i jämförelse med förvärvsarbetande jämnåriga. Bristen på eget ansvar, även hos de äldsta lärjungarna är en mycket dålig utgångspunkt för deras inträde i förvärvslivet.

De nuvarande elevråden uppfyller ej, menar man, rättmätiga krav på fostran till ansvarsmedvetande, gemenskapsanda och rättskänsla. Deras verksamhetsområde har blivit alltför in-

skränkt, och det finns ingen direkt förbindelse mellan elevorganet och lärarna. Hur skall en bättre kontakt kunna etableras? Elevrepresentation vid vissa kollegiesammanträden finner gymnasisterna själva skäligen ändamålslös och tror t. o. m., att ett sådant arrangemang skulle kunna verka störande. Samarbetet bör i stället för-siggå på det förberedande planet, innan frågorna tas upp till slutlig behandling i lärarkollegiet. Därför föreslår man, att det inrättas en permanent samarbetsnämnd, bestående av representanter för såväl elever som lärare med rektor som ordförande. Företrädare för målsmännen bör inbjudas att delta i samarbetet.

Nämndens verksamhetsområde måste, understryker man, vidgas högst betydligt, långt utöver elevrådets tidigare mest disciplinära funktioner. Den bör ges ett starkt inflytande på skolans liv och skolarbetets uppläggning. Det betonas också, att nämnden bör bli ett forum för information och diskussion om skolans problem, t. ex. om anledningen till klassinskränkningar, om behovet av reparationer och ny materiel, om dispositionen av måltiderna, om planeringen av idrottsdagar och — kunde man gärna tillagt — om åtgärder mot fusk, skolk och andra ohedersligheter inom skolans värld.

Så långt de ungas röst. Några randanmärkningar anmäler sig genast. Om nyttan av utökad självstyrelse bland eleverna torde väl ingen tvekan råda, även om dagens gymnasister ingalunda förefaller vara så bakom i allmänna värn, som de själva i sitt yttrande uppfattar eller utmålar sig. Det gamla patriarkaliska styrelsesättet hade sina fördelar, men det är nu inte längre gångbart, och det vakuum, som f. n. finns mellan gammalt och nytt, bör snarast utfyllas. Däremot tål det nog att tänka på hur samarbetet bäst skall ordnas. Den föreslagna s. k. samarbets-

nämnden synes bli en tungrodd apparat. Man blir betänksammare, ju mer man fördjupar sig i tankens detaljer. Skulle det inte kunna räcka med rektor och två förtroendelärare, gärna kallade av ungdomarna själva, som kontaktmän i förhållande till skolans elevråd?

Att de flesta lärare står helt eller delvis främmande inför tanken på unga pojkar och flickor som besittare i lärarkollegiet, om också bara i ordnings- och uppförandefrågor, är förståeligt. Alla jämförelser med företagsnämnder o. dyl. haltar. Den stora svårigheten är inte lärarnas förmodade prestige- och auktoritetsfördomar utan, rent ut sagt, elevernas ungdom och därmed sammanhängande omognad och bristande erfarenhet. När nu de senare själva tvekar att göra sitt inträde i den ärevörddiga församlingen, får väl tanken t. v. anses ha förfallit. Låt oss dessutom först uppleva studentrepresentation i universitetens fakulteter!

Formerna för elevsjälvstyrelse i skolan må bli, vilka de kan bli. Själva saken får däremot inte misstänkliggöras. Skolelev bör styra och fostra sig själv, så långt det är möjligt. Alla parter tjänar på det: han själv, lärarna och inte minst samhället.

Den juridiska och samhällsvetenskapliga upprustningen

Den gällande examensstadgan för de juridiska studierna är visserligen endast 20 år gammal men den går i sina huvuddrag tillbaka på 1904 års stadga, då samhällsförhållandena ju var i mycket olika de nuvarande. Den juridiska och samhällsvetenskapliga studieordningen har därför länge varit i behov av en grundlig överarbetning. För åtta år sedan tillsattes en trettonmannakommitté under ordförandeskap av nuvarande rektor vid Lunds uni-

versitet, professor Ragnar Bergendal. Kommittén avgav redan under sitt första verksamhetsår en P. M. om inrättandet av ett rättsvetenskapligt forskningsråd. Ett sådant inrättades också för ett par år sedan och det har otvivelaktigt blivit en tillgång för den rättsvetenskapliga forskningen. Först år 1953 avlämnade den ovannämnda kommittén sitt betänkande om den juridiska och samhällsvetenskapliga utbildningen. Sedan remissutlåtanden inkommit från en mångfald lärosäten, ämbetsverk och andra institutioner, avgav universitetskanslern ett väl genomtänkt utlåtande, till vilket samtliga de juridiska fakulteterna anslöt sig. Detta föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts direkta åtgärd. I stället tillkallade ecklesiastikministern under förra året två sakkunniga för att inom departementet ånyo utreda frågan. En av dessa i februari avgiven P. M. ligger till grund för den proposition, som för några veckor sedan avgivits angående en omläggning av den juridiska och samhällsvetenskapliga utbildningen.

Enligt propositionens förslag skall finnas tre olika examenstyper. Dessa är

dels en juridisk examen, *juris kandidatexamen*,

dels en examen avseende en kombinerad juridisk och samhällsvetenskaplig utbildning, *juridisk-samhällsvetenskaplig examen*,

dels slutligen en med dessa likvärdig å samhällsvetenskapliga studier inriktad examen, *filosofisk-samhällsvetenskaplig examen*.

Studietiden förutsättes bli för de två förstnämnda examina 4 1/2 år och för den sistnämnda 4 år.

Beträffande *juris kandidatexamen* föreslås i huvudsak följande ändringar:

Ämnet romersk rätt, vilket för närvarande kan läsas alternativt med

nationalekonomi, försvinner som självständigt läroämne och skall framdeles ingå i ämnet rättshistoria. — De två ämnena stats- och förvaltningsrätt sammanslås till ett enda under namn av offentlig rätt. — Det nuvarande ämnet nationalekonomi utbygges och sammanslås med kunskap i bokföring m. m. till ett ämne kallat samhälls- och företagsekonomi.

Den viktigaste ändringen beträffande denna examen är att sista terminen skall ägnas åt tillämpade studier antingen i ett juridiskt eller ett samhällsvetenskapligt ämne.

Vad härfter beträffar den *juridisk-samhällsvetenskapliga examen* skall denna bestå av dels en juridisk och dels en samhällsvetenskaplig del. De juridiska studierna skall omfatta förutom den propedeutiska kursen ämnena civilrätt, processrätt, offentlig rätt och finansrätt. Den samhällsvetenskapliga delen skall omfatta nationalekonomi som huvudämne samt därjämte statistik, statskunskap och företagsekonomi.

Vad slutligen beträffar den *filosofisk-samhällsvetenskapliga examen* skall denna som »kärna» bestå av de hittills i denna examen ingående samhällsvetenskapliga ämnena nationalekonomi, statistik, sociologi och ekonomisk historia. Därjämte föreslås såsom tillvalsämnen ett flertal närmast samhällsvetenskapliga ämnen.

Den föreslagna upprustningen kräver givetvis en betydande utbyggnad av de juridiska fakulteternas personalorganisation. För omläggningens genomförande föreslås sålunda fyra professorer, därav tre i allmän rättslära och en i finansrätt, fjorton precepturer samt ett tjugotal övriga lärartjänster.

I fråga om de humanistiska fakulteterna föreslås ytterligare två professorer och ett tiotal lärarbefattningar. Den sammanlagda årliga kostnadsök-

ningen beräknas till i avrundat tal 1 220 000 kronor. Härjämte fordras ett engångsanslag å tillhoppa 80 000 kronor.

Den viktigaste förändringen beträffande juris kandidatexamen är att den sista terminen skall ägnas åt tillämpade studier antingen i ett juridiskt eller i ett samhällsvetenskapligt ämne. I enlighet med vad som vid remissbehandlingen särskilt yttrades från den juridiska fakulteten i Lund har emellertid departementschefen i propositionen framhållit som önskvärt »att den studerande så tidigt som möjligt under utbildningstiden får möta juridiska problemställningar för att vänja sig vid att arbeta med dem. Det kan då icke vara riktigt att göra en skarp uppdelning mellan elementära och kvalificerade studier.»

I anledning av propositionen har i riksdagen väckts inte mindre än åtta olika motioner med yrkande om ytterligare förstärkning av lärarkrafterna vid de juridiska fakulteterna. Man fäster sig särskilt vid de synpunkter och yrkanden, som framställts i en av borgmästaren Olof Rylander m. fl. avgiven motion. Motionärerna är mycket kritiska mot propositionens förslag att anförtro en stor del av även den teoretiska undervisningen åt praktiskt verksamma jurister. Utöver den i propositionen äskade förstärkningen föreslår motionärerna två nya professurer vid Stockholms högskola i arbetsrätt och socialvårdsrätt, fem nya precepturer samt en välbehövlig förstärkning av kanslipersonalen. I motionen under-

strykes slutligen med all rätt önskvärdheten av att laboratorieundervisning kommer till stånd även vid de juridiska fakulteterna och möjligheten att härvid utnyttja nyblivna juris kandidater. Motionärerna framhåller att »i själva verket framstår bristen på skrivhjälp som det enda allvarliga hindret för att anordna laboratorieundervisning». I flera av motionerna föreslås vidare inrättandet av en professur i kriminalogi vid Stockholms högskola.

Den föreliggande propositionen omfattar dessbättre icke några detaljerade studieplaner, ty det ligger i sakens natur att sakkunskapen härutinnan företrädes av kanslersämbetet och de ifrågavarande fakulteterna. Det är viktigt, att den nya studieordningen i sina enskildheter blir så väl förberedd som möjligt. Vederbörande fakulteter måste därför beredas god tid för att utarbeta sina förslag till nya studieplaner.

Sedan den i propositionen föreslagna omläggningen har genomförts, kan man sannolikt förvänta att ett större antal kvalificerade studerande än som för närvarande är fallet kommer att ägna sig åt fördjupade rättsvetenskapliga studier. Detta kommer snart att visa sig vara till gagn icke bara för den rättsvetenskapliga forskningen utan för rättslivets alla olika områden. Ty här liksom inom andra livsområden är en vetenskaplig grundforskning den viktigaste förutsättningen för att främja samhällets utveckling.